

REDAKTÖR: KRISTIAN BORG • kultur@fria.nu

Det kooperativa förlaget Eloisa Cartonera i Argentina är ett såväl miljömässigt som socialt föredöme. Författare från hela kontinenten får en chans att ge ut sitt mest experimentella material – alltid på återvunnet papper – och samtidigt skapas arbeten åt så kallade cartoneros, kartongsamlare. Projektet har nu fått flera efterföljare.

TEXT OCH FOTO: KALLE BROLIN

Folklig avantgardism i kooperativt kartongförlag

Den ekonomiska krisen i Argentina, vars tyngsta period sträckte sig från julen 2001 till våren 2003, innebär skenande inflation och arbetslöshet i ett land där sociala försäkringssystem successivt nedmonterats. Krisen påverkade både medelklassen, arbetarklassen och arbetslöshetsklassen, och för ett tag påmindes många om att de hade gemensamma intressen som sträckte sig över klassgränserna.

Även kulturarbetare lierade sig med de breda sociala rörelser som uppstod. Konstnärer började till exempel arbeta kollektivt, för sitt närsamhälle, och lade sina individuella kar-

och för ett tag påminner om de gemensamma intressen som sträckte sig över klassgränserna.

Även kulturarbetare lierade sig med de breda sociala rörelser som uppstod. Konstnärer började till exempel arbeta kollektivt, för sitt närsamhälle, och lade sina individuella karriärer på hyllan under en period. Ett av de kollektiv som visat längst varaktighet är förlagsprojektet Eloisa Cartonera.

De tiotusentals nya arbetslösa var tvungna att uppfinna egna sätt att överleva på från dag till dag, och en väg var att samla in återvinningsmaterial åt olika centraler, mestadels papper och kartong. I dag har medelklassen återhämtat sig, men för landets kartongsamlare är situationen densamma som under krisen. I Buenos Aires pendlar dessa cartoneros in från förorterna och tillbringar natten med att samla sopor, för att i gryningen ta "det vita tåget" till en återvinningscentral som ligger en timme utanför stan.

En annan följd av den skenande inflationen var att priset på importerat papper steg med 300 procent, detta samtidigt som en minskad disponibel inkomst gjorde bokinköp till en lyx vilken fick avvaras. Mindre förlag gick omkull, och bland många andra stod författaren Washington Cucurto utan utgivare. Tillsammans med konstnärerna Javier Barilaro och Fernanda Laguna bestämde han sig för att starta ett eget förlag, i samarbete med några av stadens cartoneros.

NÄR JAG BESÖKER Eloisa Cartoneras verkstad i området La Boca, ett kvarter från fotbollsstadion La Bombonera, träffar jag Javier Barilaro. Javier berättar att förlagsprojektet har utvecklats efter hand, mer eller mindre organiskt.

- I det dagliga arbetet kom vi fram till många saker, visst. Jag föredrar att säga att politiken som finns inbyggd i det här projektet är "det möjligas politik". Vi började inte från

Efter hand kommer man upp i upplagor som är större än vad de etablerade, mer affärs-mässiga förlagen uppnår.

Javier Barilaro var med och startade Eloisa Cartonera i samarbete med några av Buenos Aires många kartongsamlare. Alla böcker görs av återvunnet papper och kartongen till omslagen köper förlaget direkt av kartongsamlarna - för fem gånger mer än vad återvinningscentralerna betalar. "Politiken som finns inbyggd i det här projektet är det möjligas politik", säger Javier Barilaro. Till höger: Miriam Soledad Sanchez.

förutfattade ideal, det är bara just så här vi kan arbeta, i det här landet och i den här staden, det enda sättet som är möjligt för oss.

Även om det inte var så konstruerat från början, går det att se projektet som en mikroekologi där minst fyra olika delar samman-smält. En bok som ges ut av Eloisa Cartonera kopieras på återvunnet papper, och limmas in i ett omslag av kartong. Kartongen köper man direkt av lokala cartoneros, för fem gånger så mycket som återvinningscentralen betalar. I och med att förlagets verkstad ligger centralt slipper deras cartoneros dessutom ta tåget till återvinningscentralen.

I förlagets kombinerade verkstad och butik arbetar en grupp före detta cartoneros med kopiering av texter, limning, målning av omslag och distribution. De driver förlaget som ett kooperativ, och varje vecka delas vinsten mellan de som arbetat där (de tre grundarna tjänar inget på verksamheten, utan får sin inkomst från andra håll).

FÖRFATTARE från hela Latinamerika får en chans att ge ut sitt mest udda och experimentella material. Texterna doneras till förlaget, men skulle annars aldrig ha hittat en utgivare.

Några av de texter man är mest stolt över att ha publicerat är den brasilianske poeten Haroldo De Campos efterlämnade outgivna dikter. Javier Barilaro framhåller också nytgivningen av den peruanske författaren Martín Adáns *La Casa De Cartón* (huset av kartong), en roman från 1928 som utspelar sig i konstnärskvarteren i Lima. En av Washington Cucurtos egna dikter avslutades med raden "Min dröm är att publicera la Casa de Cartón". Även oetablerade och yngre författare uppmantras lämna in sina texter för möjlig utgivning.

Hittills har Eloisa Cartonera gett ut mer än 120 böcker, allt från noveller och romaner till poesi, essäer och tecknade serier.

BÖCKERNA SÄLJS SÅ BILLIGT - för motsvarande tio till femton svenska kronor - att alla som vill ska ha råd att köpa och läsa dem. Upplagan är så stor som man för tillfället tror sig kunna göra av med, och fylls på efterhand, så kallad print-on-demand. Efter hand kommer man upp i upplagor som är större än vad de etablerade, mer affärsmässiga förlagen uppnår, och detta med utgivning av avantgardematerial och poesi. Böckerna säljs på gatan, hos bokhandlare man känner personligen och på al-

ternativa bokmässor - framför allt finner man en glädje i att befinna sig nära läsaren.

- Vi föredrar att undvika mellanhänder, säger Javier.

DE TRE OVANNÄMNDNA delarna - närsamhällets ekonomi, böckernas experimentella karaktär och valet av distributionsvägar - samspelar genom ett ideal, som bygger på ett självklart och oproblematiskt kombinerande av det folkliga och det avantgardistiska. Förlagets val av estetik, den fjärde komponenten, sammanfattar och förtydligar idealet. Omslagen handmålas av cartoneros, vilket gör varje bok unik. Färgerna är oblandade grundfärger, "glada färger", cumbians estetik.

Cumbia är i grunden de kringresande arbetarnas musik i Sydamerika, med inslag av indiansk folkmusik och afrikansk percussion. Cumbians texter påminner om hiphopens och beskriver det hårda livet i slummen, men bygger också på en längre tradition av muntligt berättande. Cumbian handlar, enligt Javier, om att med de kulturella uttryck som står till buds förstärka sin livsglädje, även om man befinner sig på samhällets absoluta botten - där av valet av färger, rytmer, motiv och former

för uppförande, vare sig det handlar om musik, affischer, dans eller – möjligen – litteratur. Till exempel skulle man kunna säga att de som handmålar kartongomslag gör konst av skräp.

CUMBIAN ÄR pan-latinamerikansk. Den har spridit sig från land till land, via de migrerande arbetarna, och på vägen muterats och gett upphov till lokala varianter. Eloisa Cartonera försöker också återspegla detta. Förlaget ger ut författare från hela Latinamerika. I författarnas enskilda texter hittar man många spår av den pan-latinamerikanska erfarenheten, en preferens för motiv hämtade från cumbians värld.

Men man har dessutom inspirerat andra och exporterat sin modell för förlagsverksamhet.

SÖKER OCKSÅ återspegla detta. Förlaget gett ut författare från hela Latinamerika. I författarnas enskilda texter hittar man många spår av den pan-latinamerikanska erfarenheten, en preferens för motiv hämtade från cumbians värld.

Men man har dessutom inspirerat andra och exporterat sin modell för förlagsverksamhet. När Eloisa Cartonera skulle visas på Sao Paolo-biennalen i Brasilien bestämde man sig för att hjälpa lokala återvinningsarbetare att starta upp ett nytt förlag, Dulcinéia Catadora. Det nya förlaget drivs av Movimento nacional dos catadores de materiais recicláveis, bygger vidare på den modell som utarbetats i Buenos Aires och har gett ut ett antal titlar av brasilianska författare. Numera finns lokala motsvarigheter även i Peru (Sarita Cartonera), i Chile (Animita Cartonera) och i Bolivia (Cherva Mala Cartonera), startade på egna initiativ.

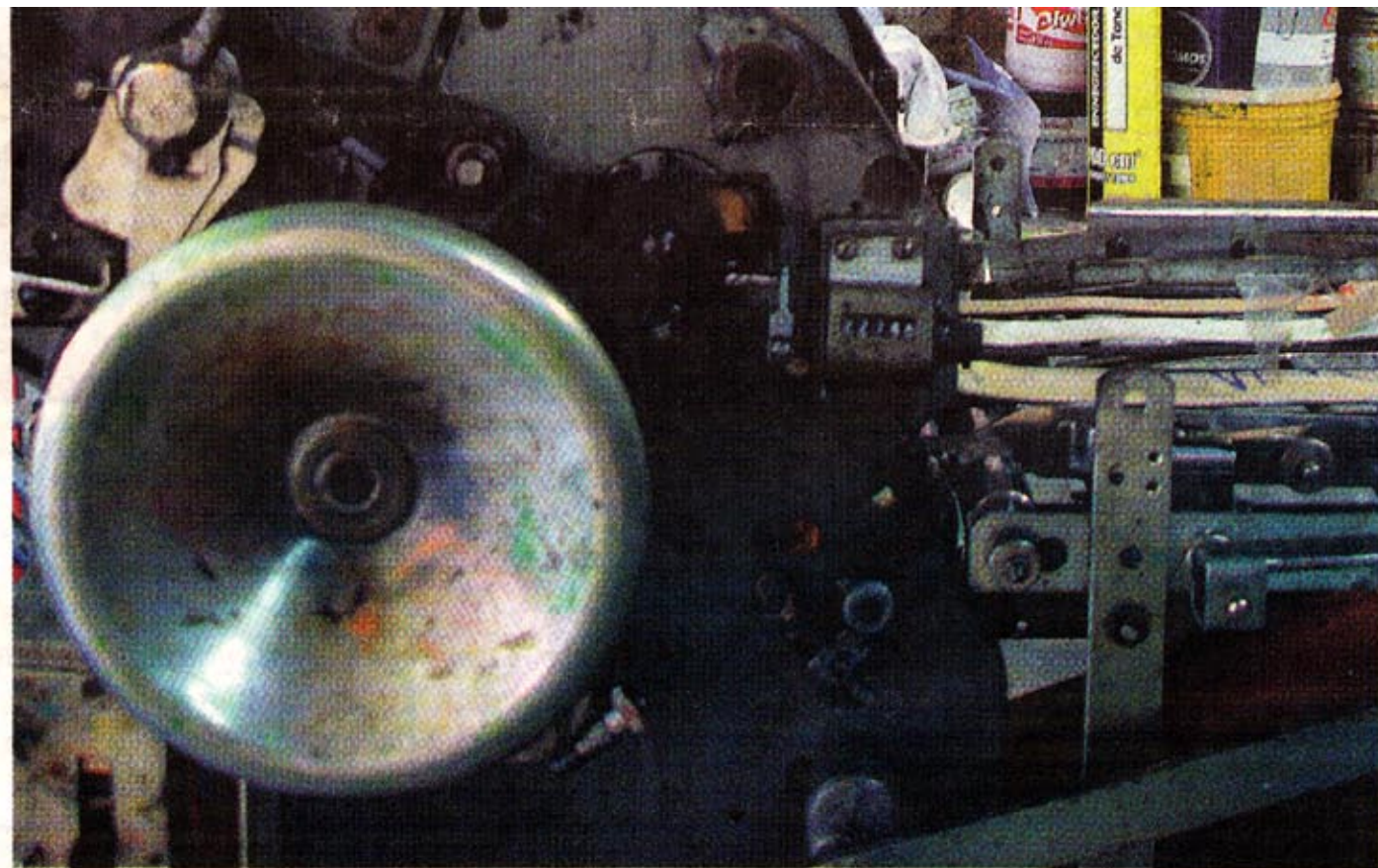
Däremot har det varit svårare att inspirera till liknande projekt i Europa, vilket Javier tar som belägg för att det finns en specifikt latinamerikansk erfarenhet och kultur.

– Den samtida konsten, här i Buenos Aires, är ett uttryck fött ur europeisk kultur. Men jag kan se att vi är mer än ett europeiskt folk, vi är latinamerikaner. Det är en kosmvision som går utöver det estetiska. Mitt arbete behöver spegla detta. Vi behöver utveckla våra egna koncept.

OLIKA EUROPEISKA utställningskuratorers intresse för Eloisa Cartonera bygger nog inte i grunden på vare sig omsorg om de utsatta cartoneros eller på ett intresse för cumbians estetik, inte heller på ett intresse för avantgardistisk litteratur från Latinamerika, utan just på den ekologiska helheten i modellen som förlaget utgör. Kriser av olika slag drabbar alla länder förr eller senare, och det attraktiva med Eloisa Cartoneras modell skulle kunna vara överlevnaden och oberoendet av den traditionella ekonomins konjunkturen.

– Vi har alltid haft en kris av det ena eller andra slaget i det här landet, säger Javier. Det behöver inte påverka oss längre, inte i vårt förlag. Nästa gång det händer är vi fortfarande här och kan fortsätta jobba på samma sätt som vi alltid har gjort. *

LÄS MER om förlaget på www.eloisacartonera.com.ar.

En offsetprinter gör det möjligt att trycka billigt och efter behov.

Gör konst av skräp. Omslagen till böckerna är handmålade i oblandade grundfärger.

FOTO:
SÖREN ANDERSSON/SCANPIX

KULTUR

Ika Johansson skapade tidskriften Sex och är nu tillbaka som redaktör för nya magasinet Filter. För GFT berättar hon om resan från idé till tryckt tidsskrift. >> 4

DEBATT

"Tänk er ett Västra Götaland där inga genmanipulerade grödor odlas vare sig i kommersiellt eller i fältforsök. Ett lån där ingen mat produceras med hjälp av genetiskt manipulerade grödor", skriver Rune Lanestränd. >> 10

GÖTEBORGSFRIA TIDNING

3 • Nummer 16 Argång 4 • Pris: 15 kronor • www.goteborgsfria.nu

Äre anmäld till DO

Bostadsbolagen i Göteborg har redan en historia av anmälningar till DO, och nu har även Ove Nilsson's fastighetsbyrå blivit anmäld. Mäklaren Per Sichtling nekade Ahmad Hafza att komma till en lägenhetsvisning på Hisingen eftersom den var fullbokad. Men när Hafzas vän och kollega Torbjörn Bertilsson ringde strax efter fick han en tid

direkt. Båda är övertygade om att det rör sig om diskriminering, och att det inte hade hänt om "Ahmad hade haft ett svenskt namn".

Per Sichtling vill inte uttala sig, men i sitt utlåtande till DO skriver han att det inte alls stämmer och att det rör sig om grundlösa påhopp på honom och fastighetsbyrån. >> 2

Nu avvisas de – trots kritik från Amnesty

GÖTEBORG Trots att UD slagit fast att säkerhetsläget i Afghanistan har försämrats, och trots kritik från Amnesty, fortsätter Sverige att avvisa människor dit. På förvaret i Kålleröd sitter just nu Nobahar Marufkheil och Farid Habibi, båda från Afghanistan, och är livrädda för vad som kommer att hända när de tvingas återvända. >> 3

Nya regler: Högst 4 personer i en tvåa

GÖTEBORG Max fyra personer i två rum och kök. Det tillåtna antalet boende i allmännyttans lägenheter kommer att begränsas från och med 1 juni i år. >> 2

Lyckat kooperativt bokarbete i Argentina

FOKUS Ur den ekonomiska krisen i Argentina föddes flera intressanta överlevnadsstrategier. Ett exempel är det kooperativa förlaget Eloisa Cartonera, som tar både miljömässigt och socialt ansvar genom sin utgivning. Alla böcker görs på återvunnet papper och verksamheten skapar arbeten åt landets många kartongssamlare. Projektet har fått flera efterföljare i Latinamerika. >> 8-9

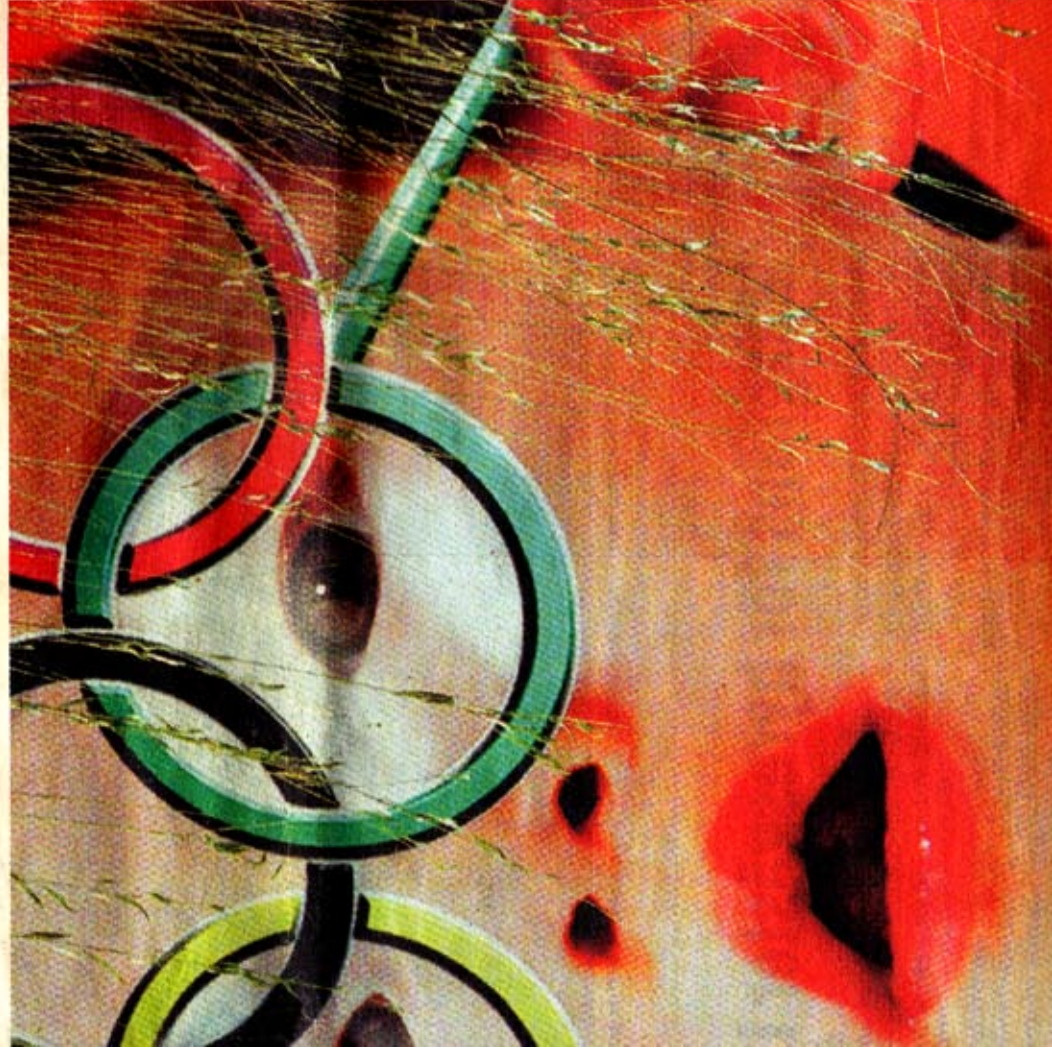

FOTO: STR./SP/SCANPIX

KALENDARISRET

Missa inte